

Жанна Ступницька,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Сергій Котловий,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ БІОЕНЕРГОПЛАСТИКИ ТА САМОМАСАЖУ У РОЗВИТКУ МОВЛЕНЬОВОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Проблема розвитку пальцевої та артикуляційної моторики у дітей із ЗНМ з багатьох причин є актуальною. На сьогодні вченими визначено, що порушення дрібної та артикуляційної моторики можуть створювати труднощі в освоєнні писемної мови в школі, можуть призводити до негативного ставлення до навчання та ускладнення адаптаційного періоду в умовах школи, тому у дошкільний період важливим є розвиток механізмів, необхідних для розвитку рухових та практичних здібностей дітей, розвитку та навичок мовленнєвої моторики.

Проблема взаємозв'язку розвитку мовлення і дрібної моторики рук були представлені у теорії та практиці логопедії, психології, нейрофізіології, спеціальної педагогіки, що знайшли своє відображення у роботах визначних науковців: Л. Виготського, В. Лубовського, Р. Левіної, Є. Соботович та сучасних українських вчених: Ю. Рібцун, В. Синьова, В. Тищенко, М. Шеремет, які довели, що у дітей із загальним недорозвиненням мовлення на становлення мовленнєвої функції в значному ступені впливає розвиток дрібної моторики рук. Науковці виявили зв'язок між кореляційною залежністю і динамікою розвитку мовлення та моторикою рук у дітей із порушеннями мовлення на всіх вікових етапах онтогенезу. Як відзначає професор М. Шеремет, поряд із загальною ослабленістю, діти із ЗНМ, у тому чи іншому ступені, демонструють збіднення, спотворення і порушення сенсомоторного розвитку як окремих систем (руки, ноги, очей, орального апарату), так і їх взаємодії [1].

Ю. Рібцун і В. Тищенко у своїх роботах доводять ефективність формування мовлення у дітей із ЗНМ саме активним розвитком дрібної моторики рук [1].

Порушення артикуляції й тонких довільних рухів пальців та кистей рук спостерігаються в значній кількості дітей з ЗНМ, ускладненим стертою формою дизартрії. У дітей з порушенням мовлення при органічних порушеннях центральної нервової системи порушується вся моторика - це гальмує нормальний, як фізичний так і психічний розвиток дитини [10]. При дизартрії загальна схема слова, що вимовляється, залишається збереженою, проте вимовляння багатьох звуків утруднене внаслідок порушень у техніці виконання мовленнєвих рухів. Найбільш характерною особливістю є стертість і змазаність артикуляції. У осіб з дизартричними розладами до особливостей моторики артикуляційного апарату належить обмеженість або недостатність довільних рухів органів мовлення. Часто обмеження рухів м'язів мовленнєвого апарату поєднується з втратою кінестетичного відчуття в них. Через обмеженість вільних рухів мовленнєвого апарату артикуляція звуків і вимовляння слів утруднюється [10].

Праці В. Бехтерева довели вплив маніпуляції рук на функції вищої нервової діяльності, розвитку мовлення. Прості рухи рук допомагають прибрати напругу не лише із самих рук, але й з губ, знімають розумову втому. Вони здатні поліпшити вимову багатьох звуків, а значить - розвивати мову дитини. Велике значення в розвитку дитини має взаємодія мови і руху [9].

М. Кольцовою було встановлено зв'язок між пальцями рук і корою великих півкуль головного мозку. За висновками вченої розвиток рухів пальців рук передуює появі артикуляції складів, таким чином мовлення перебуває в прямій залежності від розвитку дрібної моторики рук. Стимулювання мовленнєвих ділянок в корі головного мозку відбувається під впливом кінестетичних імпульсів від рук, а точніше, від пальців. Автор підкреслює, що вплив імпульсації з м'язів руки найбільш помітний в дитячому віці, коли йде формування мовленнєвої моторної області. Якщо робити вправи систематично, то рухи пальців роблять стимулюючий вплив на розвиток мовлення а це і є потужний засіб підвищення працездатності кори головного мозку. Фахівці встановили, що у більшості дітей із загальним недорозвиненням мовлення пальці малорухливі, їхні рухи неточні, неузгоджені, нескоординовані. Таким дітям

складно переключитися з виконання одного руху на інший [6]. Дослідженнями фізіологів, нейропсихологів (М. Денісова, М. Кистяковська, М. Кольцова, О. Лурія, І. Павлов, М. Щелованов та ін.) доведено тісний зв'язок між розвитком дрібної та артикуляційної моторики, а отже, і мовленням дитини. Мовленнєво рухові навички характеризуються рухливістю та точністю рухів органів артикуляції, м'язовий апарат яких має бути достатньо розвинутим. Це відбувається протягом перших п'яти років життя. Як зазначають дослідження українських науковців: Н.Голуб, В. Кисличенко, Ю. Коломоєць, С. Коноплястої, І. Мартиненко, з метою забезпечення індивідуального підходу до організації логокорекції порушень мовної моторики у дошкільників доцільним є використання здоров'язбережувальних технологій, до яких відноситься біоенергопластика.

Вивченням проблеми поєднання артикуляційної гімнастики з рухами пальців рук займалися Н. Гаврилова, В. Галущенко, І. Куріс, О. Лазаренко, Ю. Люлічкіна, Ю. Пінчук, С. Притиковська та ін. Науковці зазначають, що необхідність застосування рухів пальців рук обумовлена порушенням дрібної моторики, дискоординацією рухів органів артикуляції, порушенням кінестетичних відчуттів язика, губ, нижньої щелепи у дітей з порушеннями мовлення. Використання дитиною під час виконання гімнастики рухів пальців рук синхронно з рухами органів артикуляції активізує увагу, мислення, розвиває почуття ритму, дрібну моторику, орієнтування у просторі [5].

Біоенергопластика - це з'єднання рухів артикуляційного апарату з рухами кістей рук, які допомагають активізувати природний розподіл біоенергії в організмі. Під час впровадження біоенергопластики артикуляційні вправи проводяться одночасно з рухами спочатку однієї кисті руки (правої, лівої), потім обох, що імітують рухи щелепи, язика та губ. Особливістю проведення артикуляційної гімнастики з біоенергопластикою рука дитини, підключається тільки за умови повного засвоєння артикуляційної вправи і виконанні її без помилок. Добір комплексу вправ біоенергопластики, сприяє розвитку рухливості артикуляційного апарату, що, у свою чергу, впливає на точність засвоєння артикуляційних укладів [2]. Застосування біоенергопластики є ефективним у процесі виправлення порушень звуковимови у дітей зі зниженими та

порушеними кінестетичними відчуттями, оскільки діюча долоня багаторазово посилює імпульси, що йдуть від м'язів язика до кори головного мозку.

Корекція звуковимови з використанням біоенергопластики, відбувається поетапно. 1. Діагностичний етап (збір анамнезу, обстеження загальної, дрібної та артикуляційної моторики). 2. Позитивно-емоційний етап (створення позитивного настрою, стимуляція інтересу до спільної діяльності). 3. Основний етап (відпрацювання артикуляційних вправ з наступним підключенням провідної руки; поступово підключається друга рука) [5].

У корекційній роботі особливу роль відіграє формування у дітей кінестетичних відчуттів органів артикуляції, що дозволяють відчувати контрастність положення язика, щелеп, губ, спрямованість видиху. Застосування біоенергопластики ефективно прискорює виправлення дефектних звуків у дітей з пониженими і порушеними кінестетичними відчуттями, оскільки працююча долоня багаторазово посилює імпульси, що йдуть до кори головного мозку від язика. Використання біоенергопластики сприяє: розвитку координації рухів, дрібної моторики пальців рук, органів артикуляції; -нормалізації м'язового тону; подоланню синкенезії, гіперкінезів, спастичного застигання пальців руки в неприродньому положенні; формуванню кінестетичних відчуттів напруження та розслаблення; активізації мовленнєвої та інтелектуальної діяльності дитини; розвитку пам'яті, довільної уваги, зорового і слухового сприйняття; формуванню вміння діяти за словесними інструкціями; адаптуванню вправ біоенергопластики до рухових, неврологічних і психологічних особливостей дітей із ЗНМ, ускладнених стертою формою дизартрії.

В роботі з дітьми із ЗНМ актуальним є активне використання різних видів масажу. Самомасаж є засобом, основного масажу, який виконується логопедом. Використання логопедичного самомасажу в першу чергу сприяє стимуляції кінестетичних відчуттів м'язів, що беруть участь в роботі периферичного мовленнєвого апарату, а також певною мірою і нормалізації м'язового тону даних м'язів. Логопедичний самомасаж – це масаж, що виконує сама дитина, у якої наявні мовленнєві відхилення.

У практиці логопедичної роботи використання прийомів самомасажу дуже корисно. На відміну від логопедичного

масажу, проведеного логопедом, самомасаж можна проводити не тільки індивідуально, але і фронтально з групою дітей одночасно. Крім цього його можна використовувати багаторазово протягом дня, включаючи його в різні режимні моменти в умовах дошкільного закладу. Самомасаж також може бути включений в логопедичне заняття, при цьому прийоми самомасажу можуть випереджати або завершувати артикуляційну гімнастику [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Брушневська І. До проблеми розвитку дрібної моторики рук у дошкільників із порушеннями мовленнєвої діяльності. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. 3. Р.124–131, <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.18> (дата звернення: 20.09.2024)
2. Воробйова О. В. Особливості використання біоенергопластики у корекції звуковимови дітей дошкільного віку. <http://surl.li/hnvvst> (дата звернення: 20.09.2024).
3. Дрібна моторика і мовлення <http://surl.li/euexkt> (дата звернення: 20.09.2024)
4. Матвієнко Ю. Поширені синдроми порушення мови у загальномедичній практиці. *Медицина світу*. URL: <http://msvitu.com/archive/2015/january/article-3.php?print=1> (дата звернення: 21.09.2024)
5. Ольховська І. П. Використання інноваційних технологій в формуванні зв'язного мовлення у дітей із тяжкими порушеннями мовлення. <http://surl.li/sdcpff> (дата звернення: 29.09.2024)
6. Рібцун Ю. В. Інноваційний підхід до організації та проведення артикуляційної гімнастики в логопедичній групі. *Дошкільна освіта*. 2011. №3 (33). С.31-43.
7. Розвиток дрібної моторики рук. <http://surl.li/rcnhrx> (дата звернення: 20.09.2024)
8. Розвиток дрібної моторики у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення в корекційно – логопедичному процесі. <http://surl.li/yhcdzl> (дата звернення: 20.09.2024)
9. Моторика і мова <http://surl.li/gfprvv> (дата звернення: 20.09.2024)
10. Шеремет М. К. Логопедія: підручник. Вид.5-те. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. 856с.